

De toestand van onze vogels tijdens en ná de barre februari-maand in 1956

Na de uitgesproken zachte december- en de milde januari-maand, toen er nog steeds kieviten in ons land verbleven, grote lijsters overal zongen, op Texel zelfs een broedend kauwtje werd gevonden en bij Oegstgeest een nestelend paartje zanglijsters, viel plotseling in februari een strenge koude in.

Vele vogelsoorten werden hierdoor volkomen overvallen. Aan de kust vroren de eerste nachten vele strandlopersoorten met de poten vast in het ondiepe water, waarin zij overnachtten. Tal van soorten werden in de greep van de kou gehouden en konden deze onmogelijk meer ontvluchten. Door de voorafgaande zachte maanden hadden vele vogelsoorten ons land uitgekozen als overwinteringsgebied. Het aantal spreeuwen, dat zich deze winter in het westen en ook aan de zuidkust van het IJsselmeer ophield, was ongetwijfeld vele malen groter dan normaal. Op vele plaatsen in het westen bevonden zich enorme concentraties (slaapplaatsen). Ook het aantal kleine zwanen in de kom van het IJsselmeer was groter dan gewoonlijk.

Na een week strenge vorst kwam er veel, heel veel sneeuw, die in ons gehele land bleef liggen tot aan het einde van de vorstperiode. Dit bracht vele soorten in een nog penibeler situatie. De grond was hermetisch afgesloten door een sneeuwdek, zodat voedsel zoeken wel uitermate moeilijk was. De sloten en plassen waren met een dikke laag ijs bedekt en watervogels concentreerden zich in wakken. Waterrallen, ijsvogels, blauwe reigers en roerdompen waren de soorten die de eerste klappen kregen. Vermoedelijk zijn van de waterrallen en ijsvogels reeds in de eerste twee weken van de vorst de meeste omgekomen. Ook de steenuilen hebben zeer zware verliezen geleden.

Het beschikbare open wateroppervlak werd steeds kleiner en steeds nauwer werd de ring om de hongerende vogels aangetrokken.

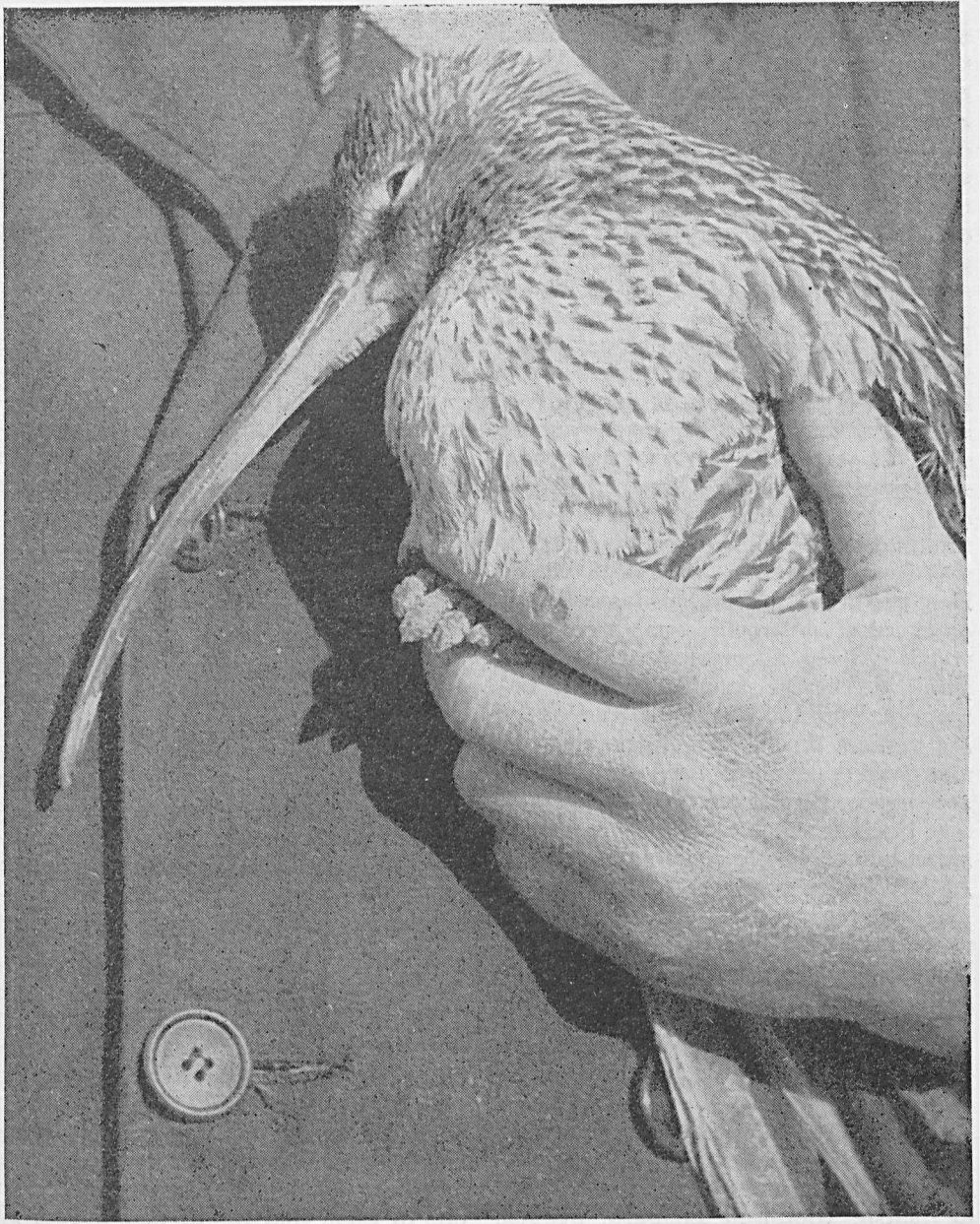
Grote concentraties zwanen (kleine-

wilde- en knobbel-), ganzen (vnl. grauwe-, kol-, riet- en kleine rietganzen), wilde eenden, smienten, tafelf-, kuif-, toppereenden, brilduikers, zwarte zeeëenden, grote- en middelste zaagbekken, nonnetjes, futen, waterhoentjes en meerkoeten werden gesignaleerd. Langs onze kust hadden ook wulpen, scholeksters, tureluurs, kanoet- en bonte strandlopers en steenlopers het zwaar te verduren. Op de koudste nachten was er ook sterfte van meeuwen op de slaappleatsen te bespeuren, maar de verliezen van de meeuwen in vergelijking met die van andere soorten zijn over het algemeen gering te noemen.

De grootste verliezen hebben wel de meerkoeten en de wilde eenden geleden en zij zijn ook wel de soorten die het meeste profijt hebben gehad van de voederingsakties. Vastgevroren meerkoeten en wilde eenden, meerkoeten met klompen ijs aan de veren, eenden met afgeknelde poten tussen ijsschotsen kon men tientallen malen per dag op eenzelfde plaats en honderden malen per dag in ons land waarnemen. Ook de in grote getale overwinterde smienten en kuifeenden hebben een gevoelige slag gehad (vooral ♂ ♂), het aantal door koude en honger omgekomen smienten zal wel nimmer te achterhalen zijn. De grootste concentraties smienten bevonden zich alle buitendijks. Bij Den Helder en bij Scheveningen zijn grote aantallen scholeksters en tureluurs (w.o. zich de IJslandse ondersoort bevond) dood gevonden. Een aantal van hen is vermoedelijk nog naar zuidelijker streken getrokken.

Ook onder de zwarte- en in mindere mate onder de grote zeeëenden zijn belangrijke verliezen geleden. Onder de roodkeel-, parel- en andere duikers vielen tal van slachtoffers, evenals onder futen, brilduikers, zaagbekken, kuif-, tafelf- en toppereenden.

De heer Moerkerk schreef over de zwarte zeeëenden-sterfte het volgende:

De mens hielp de vogels

Foto Hans Blaak

„Eigenaardig was de sterfte van deze soort tijdens de vorstperiode. Op een wandeling van Noordwijk naar Katwijk, ± 5 km., vond ik 18 dode ex., dit waren geen stookolieslachtoffers. De zwarte zeeëend komt de gehele winter voor de kust voor, maar komt nooit dicht bij de kust als de derde bank (voedselkwestie? T.). Je zou haast kunnen spreken van een zwarte zeeëenden-zône. Maar tijdens de vorst kwamen zij veel

dichter bij het strand en je vond ze geregeld dood of verkleumd op de ijsdijk”. Tijdens de dagen met de strengste vorst zag ik hoe de waterdruppeltjes direct bevroren op de ruggen van meerkoeten en kuifeenden als zij na het duiken boven kwamen.

De dagen toen het overdag méér dan 11° tot 12° vroom werden vele voedseltoestanden voor tal van vogelsoorten afwijkend. De vetbollen en de kokos-

noten waren te hard om gekonsumeerd te worden. De mezen pikten hun kleine priemsnaveltjes tot bloedens toe in de kokosnoten. In elk gemaakt gaatje van de kokosnoot zat een klein rood bloedspatje. Rotten appels waren ook in korte tijd bikkelhard bevroren en dat was ook de oorzaak waarom lijsterachtigen en spreuwen hiervan alleen aten als ze pas neergelegd waren. Verse appels legden wij eerst een tijdje op de warme kachel, zodat ze door en door zacht geworden waren en zodoende gemakkelijk gegeten konden worden. In onze tuin in Hilversum bleef de laatste 14 dagen van de vorst het gestrooide voer voor het grootste deel de gehele dag liggen. Een gedeelte van het voedsel was in bevroren toestand niet te konsumeren, anderszijds was het aantal nog aanwezige vogels klein geworden. Hoewel er dus voldoende voedsel gestrooid was, waren de vogels vrijwel allemaal verdwenen en sprak de hevige koude hier een belangrijk woordje mee. Ook van anderen vernam ik, dat het gestrooide voer niet meer opgenomen werd door gebrek aan vogels. Bij het invallen van de dooi was b.v. het vruchtvlies van de kokosnoten binnen enkele dagen opgegeten. Andere kleine soorten, die trachtten te overwinteren, waren in het bijzonder de veldleeuweriken, piepers, geelgorzen en groenlingen. Ook onder deze soorten moeten grote verliezen zijn geleden.

Uiteraard hebben ook alle mezensoorten, roodborsten, boomklevers, boomkruipers, heggemussen en de spechten een moeilijke tijd moeten doormaken, ook onder deze soorten vielen slachtoffers. Houtduiven en kramsvogels, de laatste vooral in Limburg, hebben het eveneens zwaar te verduren gehad.

De spreuwensterfte in het westen van ons land was enorm. Dagelijks stierven honderden spreuwen van de kou en honger. Vele gingen baden in wakken e.d., voordat de spreuwen gelegenheid hadden weg te vliegen bevroren de vleugels aan het lichaam. Op de grote slaapplaatsen werden soms 60 tot 75 dode ex. per dag gevonden, de gewichten van deze vogels waren over het algemeen ver beneden het normale gewicht. Er waren er die tussen 40 en 60 gram wogen. Eenmaal werd een leven-

de spreuuw vastgevroren aangetroffen aan een in de slaap door de dooi overvallen soortgenoot. Het troepverband van de grote concentraties was totaal uit elkaar geslagen en de vogels hielden zich de gehele dag op (daar) waar voedsel was en overnachtten in de onmiddellijke omgeving hiervan om zo min mogelijk energie te verliezen met het vliegen naar de gemeenschappelijke slaapplaatsen. Vermeldenswaard is ook het vroege gaan slapen van deze spreuwen. Op allerlei ongewone plaatsen, koesterend in de laatste zonnestralen van de in het westen ondergaande zon, zochten zij dicht tegen elkaar beschutting tegen de kou op de riggels en kozijnen van de huizen.

Vele van de bij ons overwinterende vogels waren geen eigen broedvogels en wij hebben dan ook voor een belangrijk deel de vogels van onze noorderburen de winter doorgehouden. Dit bleek o.a. uit diverse doodgevonden meerkoeten, smienten, spreuwen en wilde eenden met Russische ringen, blauwe reigers met Zweedse ringen, spreuwen met Finse en Deense ringen, meeuwen met ringen uit Noorwegen, Finland, Zweden, Rusland en Tsjecho-Slowakije, ganzen uit westelijk Spitsbergen, waterhoentjes uit Duitsland, scholeksters met Zweedse en Deense ringen.

Een groot aantal verzorgde en opgekweekte winterslachtoffers zijn met een ring van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden losgelaten, vooral meerkoeten. Dit ringen is in meerdere opzichten van belang, enerzijds is ongeveer het percentage vogels te berekenen dat het niet verder brengt dan de omgeving van de plaats waar zij zijn losgelaten, anderszijds is het van belang te weten waar deze overwinteraars in de zomer verblijven. De sterfte van deze losgelaten vogels kan nog vrij groot genoemd worden.

Het verlies van de vogels, die voor een groot deel in het noorden van Europa en zelfs in Azië thuis hoorden, zal uiteraard geen invloed op de Nederlandse broedvogelstand hebben. Onze eigen vogels verbleven in Frankrijk, Italië, het Iberische schiereiland of nog zuidelijker. De berichten uit deze landen zijn niet al te gunstig. De jacht

werd in Frankrijk te laat gesloten en duizenden verhongerde en verzwakte vogels zijn gestrikt, geschoten, met netten gevangen of doodgeknuppeld. Duizenden eenden, ruiters, kluten, wulpen en meerkoeten, maar ook vele kleine zangertjes, lieten daarbij het leven. De bevolking van de zuidelijke landen heeft nog niet zo gereageerd, als men dat bij ons deed, maar laten we bedenken, dat het nog niet zo heel lang geleden is, dat ook de Nederlandse bevolking hetzelfde deed als onze zuiderburen nú deden.

Extra bescherming.

De gedunde gelederen van onze broedvogels zullen straks extra bescherming vragen. Tegen het verlies van legsels, die straks weer worden uitgehaald of worden verstoord, zal streng opgetreden moeten worden.

Vooraf de vroege broedvogels hebben harde klappen te verduren gehad, omdat zij eind februari eigenlijk al weer op de territoria aanwezig moesten zijn. De grote lijsters en vermoedelijk ook de zanglijsters schijnen in een niet onaanzienlijk aantal gedecimeerd te zijn. De sterfte van zwanen en ganzen is vermoedelijk erg meegefallen. In Duitsland schoot men honderden ganzen totdat daar de jacht gesloten werd. In ons land werden op tal van plaatsen in het binnenland (Twente, Achterhoek, noord- en midden-Limburg) hier en daar ganzen en soms zelfs zwanen opgemerkt op besneeuwde weilanden en bij open water.

De cijfers maken over het algemeen wel duidelijk, dat de verliezen onder de vogels tijdens de koude februari-maand zeer ernstig zijn geweest en dat zonder de voederingsakties, die alle verwachtingen hebben overtroffen, de verliezen vele malen groter zouden zijn geweest. Er is ook een „goodwill” gekweekt, die van onmiskenbare waarde zal blijken te zijn.

J.T.